

İSTEMSEL EŞDİZİMLİLİK VE KIPLİK İLİŞKİSİ: TAHMİN KIPLİKLERİ ÖRNEĞİ

Seçil HİRİK*

Geliş Tarihi: Ocak, 2017

Kabul Tarihi: Nisan, 2017

Öz

Bir biçimbirimin diğer biçimbirim ya da biçimbirimlerle sık kullanılması veya sık kullanılma alışkanlığı göstermesi durumuna *eşdizimlilik* (collocation) denmektedir. Konuşurun bir durum veya olay karşısındaki duygularını, düşüncelerini yansıtan dilsel ögeler olarak tanımlanabilecek olan kiplikler de eşdizimlilik eğilimi göstermesi bakımından diğer türlere göre ayrıcalığa sahiptir. Bu bakımdan kipliklerin konuşurun sözcesinde beklenen anlamı işaretleyebilmesi için birlikte kullanıldıkları diğer birimlere de ihtiyacı olabilmektedir.

“*Muhakkak o, benden önce gelmiştir.*” gibi bir cümle kuran konuşur, bahsini ettiği kişi ile ilgili kendinden önce gelmiş olma konusundaki varsayımını *muhakkak* kelimesi ve *-Dir* eki olmak üzere iki dilsel unsurla işaretlemektedir.

Bu çalışmada bilgisel kip alanı içinde yer alan dolaylı olasılık temelli bilgi kipliklerinden tahmin kipliklerinin eşdizimliliği üzerinde durulmuş ve bu durumun anlam alanına etkisi tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eşdizimlilik, İstemsel Eşdizimlilik, Kiplik, Bilgi Kiplikleri, Tahmin Kiplikleri.

RELATION OF VOLITIONAL COLLOCATION AND MODALITY: THE CASE OF PREDICATIVE MODALITY

Abstract

It is called collocation that one morpheme is frequently used with one morpheme or morpheme have tendency to other morphemes. In some articles collocation is just related to free morphemes. Modality that reflects the mood of speaker also has privilege in terms of tendency to collocations. Probability modality can be with morphological, lexical, syntactic and contextual as well as it can also be achieved by using a combination of several of them. Modals need to have other elements to show the speakers intention.

For example, *Muhakkak o, benden önce gelmiştir.* In this sentence speaker can show her/his assumption that it has come before his/herself by using *muhakkak* and *-Dir*. It is not enough to code the mean using just *muhakkak*, so *-Dir* suffix helps the mean of sentence.

In this article predicative modality that is subtype of epistemic modality will be analysed in terms of collocation and this case will be discussed for semantic.

Keywords: Collocation, Volitional Collocation, Modality, Epistemic Modality, Predicative Modality.

* Yrd. Doç. Dr.; Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, secilhirik@gmail.com.

1. Giriş

1.1. Eşdizimlilik

Deyimler gibi kalıplaşma göstermeyen ancak bir araya gelmeleri veya bir arada bulunmaları bakımından alışkanlık gösteren biçimbirim¹ birlikteliğine *eşdizimlilik* (collocation) denmektedir. Bir biçimbirimin kullanım sıklığı gösterdiği diğer biçimbirimlerin onun eşdizimlisi olarak kabul edilmesi sebebiyle *eşdizimlilik* ve *kullanım sıklığı*, yakın kavramlardır.

Kavramı ilk kullanan Firth'e göre eşdizimlilik, kelimenin içerisinde yer aldığı cümleden soyutlanan ve kelimenin anlamsal tanımından ayrılan bir anlamlandırma işidir. *Gece* (night) ve *karanlık* (dark) örneğini vererek durumu açıklayan Firth, eşdizimliliğin kelimenin birlikte kullanıldığı diğer kelimeler ile alakalı olduğunu ileri sürmektedir (Firth, 1957: 123). Firth'in 1957'deki çalışmasında *erkek* (man) kelimesinin eşdizimlisinin *yaşlı* (old) olduğunu fakat *genç* (young) olmadığı belirtmekte; bununla birlikte *insan* (person) kelimesinin ise hem *yaşlı* hem de *genç* eşdizimlilerine sahip olabildiğini vurgulamaktadır (1957: 195). Kelime birlikteliği olarak nitelendirilebilecek olan bu durum Fernandez'e göre bir dilde sıklıkla veya tesadüfen daha sık bir araya gelen kelime birleşmeleridir. Diğer bir ifadeyle, bir şeyleri söylemenin uzlaşımalsal yollarına karşılık gelen iki veya daha fazla kelimeden oluşan bir ifadedir (Fernandez, 2009: 2).

Martyńska, kelimelerin birlikte var olması olarak tanımladığı eşdizimlilik konusunda kelime anlamının bir kısmının, başka bir kelime ile bir araya getirilmesi ile oluşacağını belirtmektedir. Sözcüksel yaklaşımı savunan dilbilimciler, bir kelimenin anlamının eşdizimlisi olduğu kelimeler tarafından belirlendiğini iddia eder (Martyńska, 2004: 2). Bu şekliyle bir dile ait sözlükteki kelimelerin anlamlarının sıralanmasında eşdizimlisi olduğu diğer kelimelerin varlığı gerekli görülmektedir.

Eşdizimlilik, *çok soğuk* (very cold) gibi serbest birleşmelerden çok daha sınırlı ve *soğuk bir duş almak* (get the cold shoulder) gibi deyimlerden daha az sınırlı olan *acı soğuk* (bitterly cold) ya da *cinayet işlemek* (commit murder) ifadeleri gibi kelime birleşmeleri olarak bilinmektedir (Leśniewska, 2006: 95). Ghazali'ye göre sınırlandırılmamış, yarı sınırlı ve sınırlı eşdizimliler, serbest kelime birleşmelerinden ayrılan belirli özelliklere sahiptir. Ona göre İngilizceyi anadil olarak konuşan biri, *beyaz süt* (white milk) değil *beyaz boya* (white paint);

¹ Eşdizimlilikle ilgili yapılan çalışmalarda kavramın bağımlı veya bağımsız biçimbirimler için değil de yalnızca bağımsız biçimbirim olan kelimelerin birlikteliği olarak kullanıldığı görülmektedir. İsim ve fiil türünden biçimbirimlerin eşdizimlilerinin tespitinde kelimelerin birlikte kullanılacağı bağımsız biçimbirimlerin varlığı önemliyken *gibi*, *için* türünden bağımlı görünüşlü biçimbirimlerde, bağımlı biçimbirimsel eşdizimlilik de önem arz etmektedir.

İmer *vd.*, Vardar ve Eken, eşdizimlilik kavramı ile ilgili görüşlerini belirtirken birim kavramını kullanmayı tercih etmiştir. İmer *vd.*'nin iki ya da daha fazla sayıda birimin aynı dizimde bulunması olarak tanımladıkları eşdizimlilik kavramı için Vardar, iki ya da daha çok sayıda dil biriminin genellikle aynı dizimlerde yer alması ifadesini kullanmaktadır (İmer *vd.*, 2011: 121; Vardar, 2007: 94). Eken ise, *eşdizim* kavramı için bu birlikteliklerin en az iki birimden oluşması ve kullanılan kelimeler arasında dizimsel bir ilişki olması gerektiğini söylemektedir. Dizimsel olarak (yarı) sabit birliktelikler olmaları ve birtakım kısıtlılıklar içermeleri, eşdizimleri saptamada anlambilimsel ve söz dizimsel olarak özel yaklaşımları gerektirmektedir (Eken, 2016: 31). krş. (Demirekin ve Evat, 2014: 267, 268).

ateşli karşılama (hot greeting) değil *sıcak karşılama* (warm greeting) birliklerini kullanmaktadır (Ghazali, 2006: 3).

Eşdizimliliğin *yatay* (horizontal) ve *dikey* (vertical) ekseninde olmak üzere iki boyutuna dikkat çeken Gitsaki'ye göre sözlüksel birimlerin *dizimsel* (syntagmatic) ve *örneklemsel* (paradigmatic) ilişkileri, söz konusu eksenleri belirlemektedir. Dilin yatay eksen, dizimseldir ve kelimenin diğer kelimelerle birleşebilme yeteneğini gösterir. Örneklemsel eksen ise dikeydir ve aynı sınıfa ait olan, birbiri yerine değiştirilebilir olan kelime takımlarını içerir. Örneğin *John elma yedi* cümlesinde *elma* kelimesi *portakal, sandviç, biftek, çikolata, kek vb.* kelimelerle örneklemsel; *yemek* ve *John* kelimeleriyle dizimsel ilişki kurmaktadır (Gitsaki, 1996: 114).

Bir kelimenin eşdizimlilerinin belirlenmesi konusunda iki görüşün ağırlık kazandığı görülmektedir. *Sıklık temelli yaklaşım* ve *kelime seçimi yaklaşımı* olarak adlandırılan görüşlerin odak noktasında hedef kelimenin eşdizimlisi olan kelimelerin kullanım sıklığına göre mi yoksa anlamsal ilişkilere göre mi belirleneceği hususu bulunmaktadır. Eşdizimlilik çalışmalarının önemli isimlerinden biri olan Nesselhauf'a göre, bu kavram belirli bir mesafedeki kelimelerin birlikteliği şeklinde nitelendirilmekte ve genellikle sık olan ve sık olmayan birliktelikle arasındaki ayrım olarak değerlendirilmektedir. Bu tür bir görüş *istatistik odaklı yaklaşım* (statistically oriented approach) veya *sıklık temelli yaklaşım* (frequency-based approach) olarak adlandırılmaktadır. Diğer taraftan eşdizimlilik, tamamen olmasa bile yaygın olarak birlikte bir dereceye kadar tespit edilmiş kelime birlikteliğinin bir türü olarak görülmektedir. Bu görüş, literatürde, *anlam odaklı yaklaşım* (significance oriented approach) veya *kelime seçimi temelli yaklaşım* (phraseological approach) olarak adlandırılmaktadır² (Nesselhauf, 2005: 11, 12).

Eşdizimliliğin kullanım sıklığı veya anlamsal odaklı olarak kelime seçimi yoluyla belirlenmesinde yazılı metin çalışmalarının önemi büyüktür. Bununla ilgili Logar vd., eşdizimliliğin özgün örneklerin daha gerçek olduğu *metin temelli* (corpus-based) çalışmaları gerektirdiğini belirtmektedir (Logar vd., 2014: 49). Söz konusu çalışmalarda kullanım birlikteliği gösteren en az iki kelimedenden meydana gelmiş ifadeler, başta deyimler olmak üzere, atasözleri ve kalıplaşmış sözlerle karıştırılabilir. Çetinkaya, bu birlikteliklerin deyim, atasözü ve kalıp sözlerden farklı olarak *köpek* ve *havlamak, kitap ve okumak* örneklerinde görüldüğü

² Eşdizimliliğin kelimelerin dizimsel ve örneklemsel ilişkisi olduğunu söyleyen Ghazali, Carter (1998)'in kelime eşdizimliliğini, belirlenen odak kelime veya düğümün her iki tarafındaki dört kelimeye tanımlanmış belirli mesafe içindeki kullanım sıklığı şeklinde açıkladığını ve bu görüşün "Sıklık Temelli Yaklaşım" olarak adlandırıldığını belirtmektedir. Bu görüşü geliştiren Firth (1957) olmuştur. Bir diğer eşdizimlilik görüşü "Kelime Seçimi Yaklaşımı"na (Phraseological Approach) göre ise eşdizimlilik, kelime birleşmelerinin bir türü olarak görülmektedir (Ghazali, 2006: 2).

Doğan'a göre sıklık temelli eşdizimlilik yaklaşımını benimseyen araştırmacıların temel ölçütü birliktelik kullanımı ve sıklık olmakla birlikte bunun rastlantısal olmaması gerektiği görüşüdür. Anlam temelli eşdizimlilik yaklaşımında eşdizimsel yapılar özellikle deyimlerden ve birliktelik kullanımı olan diğer kelime birleşmelerinden ayrıştırılmaya, söz dizimsel ve anlambilimsel özellikleri belirlenmeye çalışılmaktadır (Doğan, 2015: 71). Sıklık temelli yaklaşımın temsilcileri, Firth, Halliday ve Sinclair gibi dilbilimcilerken, anlam temelli yaklaşımın temsilcileri ise Cowie ve Melcuk kabul edilmektedir (Kumanlı, 2016: 198). Kelime birleşmeleri için ayrıca bk. Kumanlı (2016: 198).

üzere daha esnek³ nitelikteki yapılar içerisinde de yan yana gelebileceğini vurgulamaktadır (Çetinkaya, 2009: 197). Ördem, Çetinkaya'dan farklı olarak eşdizimliliğin tamamen serbest bir şekilde iki kelimenin (*kitap okumak* gibi) bir araya gelmesinden oluşabileceği gibi hiçbir şekilde serbestliğe izin vermeyecek kalıplaşmış bir eşdizimlilik (*uğurlu gelmek* gibi) şeklinde de meydana gelebileceğini savunmaktadır. Eşdizimlilik süreksiz bir birleşimden ziyade kelimelerin kullanımının sürekliliğine vurgu yapar (Ördem, 2013: 908)⁴.

Mantıksal ve anlam bilimsel seçme kuralları zemininde bir araya gelen iki veya daha fazla kelimenin eşdizimsel kullanımında dil bilgisi ve söz diziminin dışında kelimelerin sıklıkla birlikte kullanımları sonucu oluşan *eşdizimsel sınırlılıklarının* (collocation restrictions) da belirleyici olduğu görülür (Doğan, 2015: 70). Firth'e (1968) göre bir kelimenin eşdizimliliği o kelimenin diğerleriyle alışlagelmiş ya da sıklık gösteren kullanımlarıdır; bununla birlikte bir kelimenin ya da birimin eşdizimliliği sadece bitişiklik ya da aynı dizimde yer almak değildir, eşdizimlilik karşılıklı birbirini gerektirme ilişkisidir⁵ (Doğan, 2015: 71).

Biçimbirimlerin birlikte kullanımını ve birliktelik ilişkisini bildiren bir kavram olan eşdizimlilik, bahsi edildiği gibi pek çok çalışmada *kelime birleşmesi* ya da *kelime birlikteliği* olarak geçmektedir. Bir kelimeyi cümlede anlamca tamamlayan, yan yana geldiklerinde belirli bir anlam alanına işaret eden eşdizimlilik, hedef kelime kullanıldığında diğerini çağrıştıran seçimlik ilişki şeklinde tanımlanabilmektedir. Örneğin *araba* kelimesinin anlamını tamamlayan ve birlikte kullanımları durumunda belirli bir anlam ya da kavram alanına işaret eden eşdizimliliği arasında *sürmek*, *kullanmak*, *teker* gibi kelimeler yer almaktadır. Bu kelimeler yerine *uçmak*, *yemek*, *balkon* gibi başkaları teklif edilemez, çünkü bir arada bulunmaları ve belirli bir nesne ya da fiili kodlamaları imkânsıza yakındır. Bunun gerçekleşmesi için kullanıcılar tarafından tanımlanmış yeni anlamlara ve zamana ihtiyaç vardır.

³ Kumanlı, Çetinkaya gibi eşdizimli yapıların deyimlerden daha esnek bir yapıya sahip olduğunu ancak serbest sözcük birleşimlerinden daha yoğun olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla eşdizimlilik, ikisinin ortasında yer almaktadır (Kumanlı, 2016: 198).

⁴ Eşdizimliliğin yabancılara Türkçe öğretimi açısından faydasından bahseden Ördem, *leksikal yaklaşıma* vurgu yapmaktadır. Kelimelerin yarı ya da tam kalıplaşmasının ve eşdizimliliğin öğretilmesi, yabancı dili öğrenenlerin hatırlama düzeyini arttırabilmekte, bunun yanı sıra akıcılık konusunda da ana dili konuşan birine yakın bir üretime geçmesini sağlamaktadır (Ördem, 2013: 908).

⁵ Ayrıca Doğan, söz konusu ilişkinin *anlamsal şeffaflık* (transparency) ya da *donukluk* (opaqueness) ve *değiştirilebilirlik* (substitutability) olmak üzere iki temel ölçüte dayandığını belirtmektedir. Anlamsal şeffaflık, kelime birleşmelerinin ve onun unsurlarının mecazi anlam taşıyıp taşımadığını ifade eder. Kelime birleşiminin unsurları gerçek anlamıyla bulunabildiği gibi kelime birleşiminin kendisi ya da unsurlarından herhangi biri mecaz anlamıyla da kullanılabilir. Değiştirilebilirlik ise kelime birleşmesinin unsurlarının başka kelimelerle değiştirilip değiştirilemeyeceği anlamına gelmektedir. Bu bakımdan eşdizimsel yapılar anlamsal şeffaflık ve değiştirilebilirlik açısından diğer kelime birleşmelerinden farklılık arz eder. Açık birleşmeler, anlamsal şeffaflık ölçütü açısından her bir unsurunun gerçek anlamda kullanıldığı kelime birleşmeleridir (ör. *çay/kahve/su/ayran içmek* gibi). Sınırlı eşdizimlilik ise unsurlardan birinin mecazi anlamda kullanıldığı kelime birleşmelerini ifade eder. *Tokat atmak* kelime grubundaki fiil unsuru *vurmak*, *savurmak*, *çakmak* fiilleriyle yer değiştirebilir; ancak dil bilgisi, söz dizimi ve anlam bilimsel seçme kuralları açısından doğru olsa da *tokat* isminin *fırlatmak*, *sallamak* ve *çarpmak* fiiliyle birliktelik kullanımına izin verilmez (Doğan, 2015: 73-75).

Eşdizimlilik yalnızca kelime birleşmesi olarak görülemez. Bir cümlede belirli bir anlamı karşılamak üzere bir araya gelmiş kelimeler grubu (*çay içmek, ilaç almak, yazı yazmak, bilgisayar kullanmak vs.*) karşılıklı ihtiyaç ilişkisi içinde bulunurlar. *Çay* kelimesi, aynı cümlede *içmek, demlemek, koymak* türünden sık kullanıldığı bir başka kelimeye ve hatta fiile ihtiyaç duymaktadır. Bu durumun yanı sıra *istemsel eşdizimlilik* olarak adlandırılabilir olan başka bir kavramdan bahsetmek yerinde olacaktır. Olasılık anlamına atıfta bulunan bir cümlede *belki* kelimesi, belirsizlik anlamını verebilecek olan bir eki gerektirmektedir. Aşağıda yer alan 1 numaralı cümlede *-AcAk* ekinin gelecek zamana yönelik belirsizliği; 2 numaralı cümlede ise *-Dir* ekinin olasılık anlamı *belki* zarfı ile tamamlanmaktadır.

1. ***Belki bir gün gelecek.***
2. ***Belki o daha önce buraya gelmiştir.***

Eşdizimlilik kimi zaman kelime ve ek, yani bağımsız ve bağımlı biçimbirim birlikteliğini de gerektirebilmektedir. Genellikle bu durum zarf türünden kelimelerle onun anlamını tamamlayacak olan zaman ve kip ekleri için geçerlidir. İstemsel eşdizimlilik olarak nitelendirilebilecek olan bu durum, hem sıklık ilişkisi hem de anlamsal tamamlanma ilgisini içermektedir. Özellikle doğrudan belirlenmiş anlam alanlarına atıfta bulunan kiplerin cümledeki işaretleyicileri olan kiplikler, istemsel eşdizimlilik ilişkisini gerektirmektedir. Tek başına olasılık, kesinlik, tahmin, çıkarım, delile dayalılık, isteme, izin gibi belirli bir anlamı vermeye yeterli olmayan bir kiplik biçimbirim, bahsi edilen anlamı tamamlamak üzere kimi zaman başka kipliklerin de yardımını istemektedir.

1.2. Kiplik

Kip (İng. *mood*; Fr. *mode*) kavramı, temelde *gerçeklik* ve *gerçek dışılık*⁶ ikiliğini ilgilendiren bir olgudur. Gerçek dünyadaki olgular gerçekleşmiş ve gerçekleşmemiş olmaları bakımından ikiye ayrılmaktadır. Burada önemli olan dil kullanıcısının yani konuşurun bu durumu nasıl yansıttığı ve ondaki izlerinin görünümüdür. Konuşurun bir durum/olayla ilgili önermesine aktardığı duygu ve düşüncelerinin söz konusu yansıması olarak tanımlanabilecek olan kip, tamamen gerçeklik-gerçek dışılık ayrımını gösteren ruh durumudur. *Ali yemek yedi* gibi bir cümlede Ali'nin yemek yemesi gerçeklik sınırları içinde konuşurun bilgi düzeyini görsel delile dayalı olarak aktarırken *Ali yemek yemedi* örneği ise gerçek dışılık bildiren kesinlik kipini barındırmaktadır.

Kip, konuşurun bir önermenin doğruluk ve gerçeklik değeri ile ilgili bilgi durumunu, önermeye karşı ne yaptığı veya önermeyi hangi ruh durumuyla, nasıl ilettiği ile ilgilidir. Gerçeklik-gerçek dışılık ayrımı haricinde kiple ilgili yapılan sınıflandırmalarda kullanılan

⁶ Gerçeklik-gerçek dışılık ayrımı için bk. Palmer (2001: 1), Boland (2006: 85-90), van Gijin ve Gipper (2009), Morante ve Sporleder (2012: 227), Nordström (2010: 24, 31), de Haan (2004: 42).

ölçütlerden biri kesinlik-kesin dışılık ve olasılık-zorunluluk ayrımıdır. Söz konusu ayrımlar kip sınıflandırmalarında belirleyici güç olarak kullanılmaktadır. Papafragou, kipsel ifadelerin şimdiki zamanda olmayan ve asla gerçek dünyada gerçekleşmeyecek olaylar hakkında konuşulmasına ve kipsel kavramların düşünülmesine izin verdiğini dile getirir (Papafragou, 2000: 3).

Kipin dilsel işaretleyicileri olan kiplikle ilgili olarak Palmer, kipin her zaman olmasa da fiisel yapılarla yani kipliklerle ifade edildiğini belirtmektedir (Palmer, 2001: 1). Butler'a göre kiplik, konuşurun önermeyle ilgili fikirlerini belirtmesini sağlama işlevine sahiptir ve anlamsal/bağlamsal düzenek olarak kabul edilebilir (Butler, 2003: 969). Butler gibi kipliği anlamla ilişkilendiren ve anlambilimsel bir kategori olarak değerlendiren Kılıç, önermenin belirttiği içeriğin değeri ve geçerliliği karşısında, konuşulan veya anlatılan olayın katılımcısının, başka bir deyişle konuşur veya anlatı kahramanının fikrini, bakışını, bildirimle ilgisini ve ilişkisini gösteren kategorisi olarak tanımlamaktadır (Kılıç, 2004: 2).

Günay, kipliği kişinin kendi isteği ya da dışarıdan gelen bir baskıdan dolayı eylem yapması, bir başka özne tarafından yapmaya zorlanması ya da öznenin kendi yetenek ve isteklerinin ortaya çıkmasını belirten sözceler olarak ele almaktadır (Günay, 2001: 27).

Kiplik konuşurun öznel değerlendirmesi ile ilgilidir; kipler ise bu öznel değerlendirmenin eylem eklerine yansımaları olarak tanımlanabilir (Yarar, 2001: 89). Benzer'e göre, konuşur, Türkçede zaman eki olarak bilinen eklerden birini seçerek; *ihtimal, belirsizlik, belirlilik, küçümseme, kesinlik, tahmin, sonradan farkına varma, şaşırma, övünme, söylenti, şüphe, alışkanlık, niyet, söz verme* anlamlarını dinleyiciye verebilir (Benzer, 2008: 181).

Kipin dildeki karşılıkları olarak kabul edilebilecek olan kipliklerin işaret ettikleri anlam alanlarına göre sınıflandırılması pek çok araştırmacı tarafından yapılmıştır. Olasılık ve zorunluluğun Aristotle ve Yunan felsefesine uzandığını söyleyen Hoye, bu alanın filozofların ve mantıkçıların çalışması dâhilinde olduğunu dile getirmektedir (1997: 40). Buna göre tüm sınıflandırmaların temeli *kipsel mantığa* (modal logic) dayanmaktadır. Birbirinden farklı görünüm arz eden sınıflandırmaların odağında kipsel mantığın özünde bulunan olasılık ve zorunluluk ayrımıyla birlikte bilgi ve yükümlülük alanı da yer almaktadır⁷.

Konuşurun bir durum ya da olayla ilgili sahip olduğu bilgi, gerçeklik ya da gerçek dışılık alanlarından birine dâhil olmak zorundadır. Konuşur bir olayı görmüş, duymuş, algılamış vs. ise yani olayın gerçekleşmesine tanıklık etmişse kipsel alan gerçeklik dairesinde

⁷ Ayrıca söz konusu kiplik sınıflandırmalarının haricinde hareket kiplikleri, kök kiplikleri, olay kiplikleri, mantıksal doğruluk kiplikleri, söz edimi kiplikleri, iç katılımcılı kiplikler-dış katılımcılı kiplikler, kılıcı odaklı kiplikler-konuşur odaklı kiplikler, yaratılışsal kiplikler, isteme kiplikleri, delile dayalılık kiplikleri, duygu/irade kiplikleri gibi diğer kiplik kategorilerinden de bahsedilebilir. Kiplik sınıflandırmaları için bk. Palmer (2001: 8, 22), von Wright (1951), Nuyts (2006), Nauze (2008), Nordström (2010), Sweetser (1990), Papafragou (2000), Johanson (2009), Kiefer (2009), Bybee ve Fleischman (1995).

değerlendirilmekte; tam tersi olarak, gerçek dünyada karşılığı somut olarak elde edilmemiş bir durumdan bahsediliyorsa o halde de gerçek dışılık kendini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında konuşurun sahip olduğu bilgilerin varlığı ve bilgi düzeyi önermenin gerçeklik ve gerçek dışılık durumu hakkında bilgi vermektedir.

Dilde yer alan tüm önermeler iki önemli boyuta sahiptir. Biri gerçekliği yansıtan bilgiler dünyası diğeri de henüz gerçekleşmemiş veya hiç gerçekleşmemiş olma bakımından gerçek dışılar dünyası ya da başka bir bakış açısıyla tüm önermeler olasılık veya zorunluluk barındırmaktadır. Olasılık ve zorunluluk alanı ile gerçekler dünyası birbirine karışmış durumdadır; ancak kipsel ayrımların temelinde bu alan yatmaktadır. Olasılık temelinde yer alan yani olasılığın varlığı ya da yokluğuna göre şekillenen ve özünde bilginin yer aldığı *bilgisel* (epistemic) kip alanı kendi içinde kesinlik taşıma veya konuşurun yorumunu içermesine göre bilgi düzeylerini göstermektedir. Buna göre konuşurun bilgiyle olan ilişkisi temel alınarak belirlenen bilgisel kip alanını işaretleyen kiplikleri üç kategoride ele almak mümkündür⁸: *Kesinliğin derecelerine göre bilgi kiplikleri, delile dayalılık kiplikleri ve dolaylı olasılık temelli bilgi kiplikleri*.

Olasılık, kesinlik, delile dayalılık, tahmin, çıkarım, hayret; istek, emir, izin gibi kipsel alanların dilsel işaretleyicileri olan kiplikler cümlede farklı şekillerde kendini gösterebilmektedir. Bağımlı biçimbirimlerin yanında sözlüksel, söz dizimsel, bağlamsal, söylemsel olmak üzere çeşitli kiplikler cümlede kipsel alanı işaretlemek üzere görevli olabilmektedir. Bazen bir cümle içerisinde konuşurun ruh durumu, duygu ve tavrını yansıtan birden fazla kiplik görülebilir. Bu durum, tek bir kipliğin kip anlamını vermede yeterli olmamasından ya da söz konusu anlamın ilave güce ihtiyacı olmasından kaynaklanmaktadır. Tek bir kiplik yerine kipin anlamını besleyen başka kiplikler de anlam işaretleyici olarak birlikte rol oynamaktadır. Böylece devreye kipliklerin bahsi geçen kipi cümlede işaretlemek üzere görev yaptığı diğer kipliklerin iş birliği devreye girmektedir. Bu durum kipliklerin kipsel alanı işaretlemek ve birlikte çalışmak üzere eşdizimlilik sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Bu çalışmada kipsel alanın temel ayırım ölçütlerinden biri olan dolaylı olasılık temelli bilgisel alan içinde konuşurun bir durum veya olayla ilgili tahminini işaretleyen tahmin kiplikleri ele alınacaktır. Söz konusu kipliklerin eşdizimliliği ve bunun anlam alanına etkisi üzerinde durulacaktır.

2. Tahmin Kiplikleri ve Eşdizimliliği

Bilgi kipinin üç temel kategorisinden biri olan dolaylı olasılık temelli bilgi kipi, tahmin anlam alanını da barındırmaktadır. Konuşurun bir durum ya da olay karşısındaki tahmini kimi zaman yakın ve uzak olmak üzere olasılık, kimi zaman da delile dayalılığa bağlı ve kesine yakın

⁸ bk. Hirik (2014).

bilgiyi göstermektedir. Söz konusu anlamı cümlede işaretleyen biçimbirimsel, sözlüksel, söz dizimsel, söyleme dayalı kiplikler haricinde birden fazla birlik kuran kiplikler de yer almaktadır. Bu kiplikler hem bağımlı hem de bağımsız biçimbirimlerin eşdizimliliğini içermektedir. Sözlüksel kipliklerin tek başına yeterli olmadığı durumlarda devreye giren bu kategori farklı türden kipliklerin birlikteliğini ve istemsel eşdizimliliğini göstermektedir.

2.1. *herhâlde, galiba, muhtemelen, belki, muhakkak, elbette, mutlaka, eminim, şüphesiz ...-Abil-, -AcAk, -Ar/-Ir, -mİş, -mAll, -Dİr*⁹

Tahmin ve olasılık kiplikleri içinde sıkça yer alan sözlüksel işaretleyiciler arasında *herhalde, galiba, muhtemelen, belki, muhakkak, elbette, mutlaka, eminim, şüphesiz* gibi zarflar bulunmaktadır. Ancak bu kipliklerin tahmin anlamını vermesi için işbirliği yaptığı *-Abil-, -AcAk, -Ar/-Ir, -mİş, -mAll, -Dİr* gibi pek çok morfolojik işaretleyiciye ihtiyaç görülmektedir.

- Herhalde bu işi o yapabilir.*
- Galiba buraya ilk önce gelecek.*
- Sınav sonuçları muhtemelen yarın açıklanır.*
- Belki senin yanında kimse yoktur.*
- Geç kaldığına göre muhakkak arabası bozulmuş olmalı.*
- Şüphesiz yalan söyleyen oymuş.*

2.2. *(-mİş, -yor, -AcAk) olsa gerek/olması lazım*

Gerek ve *lazım* birimleri tahmin anlamını vermek üzere mutlaka *ol-* fiilini istemektedir. *Ol-* fiili ise *gerek*'le kullanıldığında *-sA*; *lazım*'la kullanıldığında *-mAsI* ekini alarak tahmin kipini işaretlemektedir. Aynı zamanda yüksek olasılık durumuna da atıfta bulunan *olsa gerek/olması lazım* birliği, yan cümlenin yüklemine de *-mİş, -yor, -AcAk* eklerinden birini gerektirmektedir.

- Sınav sonuçların açıklanmış olsa gerek.*
- Merak etme, sana yardım edecek olsa gerek/olması lazım.*
- Telefonu açamadığına göre araba kullanıyor olsa gerek/olması lazım.*

2.3. *(-mİş) olmalı; -mİş, -yor, -mAktA olacak; -mİş olur*

Ol- fiili cümlede tahmin kipini işaretlemek için pek çok bağımlı ve bağımsız biçimbirimle ortaklık kurmaktadır. Bünyesine *-mAll, -AcAk* ve *-Ar/-r* ekini alan ve tahmin kipininin anlatımı için tek başına yeterli olmayan *ol-* fiilinin eşdizimlileri arasında *gerek/lazım* biçimbirimleri haricinde çok sayıda bağımlı biçimbirim yer almaktadır. *(-mİş) olmalı; -mİş, -yor, -mAktA olacak; -mİş olur* birleşmelerinde görüldüğü gibi fiil, *-mAll, -AcAk, -Ar/-r* ekleri ile birlikte kullanılmakta ve kimi zaman da kendisinden önce *-mİş, -yor* ve *-mAktA* eklerini

⁹ Tahmin Kiplikleri'nin alt kategorileri için Hirik'ten (2014) yararlanılmıştır.

istemektedir. Bu şekliyle yalnızca tahmin değil aynı zamanda çıkarım, olasılık ve şart anlamlarını da işaretlemektedir.

- a. *Bu bir rüya **olmalı**.*
- b. *Çoktan yola **çıkmuş olmalı**.*
- c. *Sen yetişmeseydin annenler erkenden **kalkmış olacaktı**.*
- d. *Sabaha kadar çalışırsam bu işi **bitiriyor olacağım**.*
- e. *Seni her zaman **beklemekte olacağım**.*
- f. *Elini çabuk tutman lazım, herkes birazdan **gelmiş olur**.*

2.4. gibi gel-; -AcAk gibi dur-; -mİş gibi/-yor gibi

Gibi biçimbirimi, temel anlam olarak benzerlik, karşılaştırma ve yaklaşma ilgisi kurmaktadır. Tahmin ve olasılık anlamını vermek üzere bünyesine [*iyelik eki+yönelme hali eki*] (*gibime, gibine, gibisine, gibimize, gibinize*) almakta ya da kimi zaman yalın hâlde kullanılmakta ve kendisinden sonra *gel-* fiilini kabul etmektedir. *Gibi* biçimbiriminin tahmin kiplikleri arasında yer almasına sebep olan koşullardan biri, kendisinden sonra *dur-* fiiliyle birlikte olmasıdır. Bu durum *gibi dur-* birliğinin tahmini anlatması için yeterli değildir. Geleceğe yönelik bir belirsizlikten ve dolaylı olarak konuşurun tahmininden bahsedebilmek için bu birlikten önce gelen fiilin *-AcAk* eki alması gerekmektedir.

- a. *Yalan söylüyor **gibime geldi**.*
  - b. *Dakikalar içinde her şey **bitecek gibi duruyor**.*
- Gibi*'nin tahmini içeren olasılık anlamı ayrıca kendisinden önceki fiile gelen *-mİş* ve *-yor* ekleri ile sağlanmaktadır.
- c. *Sevmemiş **gibi** bir hali vardı.*
  - d. *Kapıdan içeri girerken dizleri **titriyor gibiydi**.*

2.5. -DIĞI için olacak

Konuşurun sonucunu kesin olarak bilmediği bir durum veya olayın sebebi üzerine yorumda bulunurken kullanmış olduğu kiplik olan *-DIĞI için olacak* birliği, birden farklı türden işaretleyici içermektedir. Kendisinden önce *için* edatı ve bünyesine *-AcAk* eki almış *ol-* fiili, *-DIk+iyelik eki* yapısından sonra kullanılmaktadır. Söz konusu kiplik birliğinin hedef biçimbirimi durumunda *için ol-* yapısıdır. Eşdizimli olarak öncesinde *-DIĞI*, sonrasında *-AcAk* ekini isteyen yapı, ancak bu şekliyle cümlede tahmin kipinin işaretleyicisi olabilmektedir.

- a. *Çok çalıştığı **için olacak**, gözleri kan çanağına dönmüştü.*
- b. *Bazı şeyleri unuttuğu **için olacak**, bir anda bakakaldı.*

2.6. -AcAĞA benze-

Tahmin kipinin sık kullanılan bağımlı biçimbirimsel işaretleyicilerinden olan *-AcAk* eki, kimi zaman cümlede başka kipliklere de ihtiyaç duymaktadır. Diğer kipliklere oranla sık

kullanılmasa dahi *benze-* fiilinin tahmin anlatımlarında *-AcAk*'la beraber kullanıldığı görülmektedir.

- a. *İşler çabuk biteceğe benziyor. Her şey hızla ilerliyor.*
- b. *Çocuk başına bela olacağı benziyordu.*

2.7. *kim bilir ...[(-Ar/-Ir, -AcAk, -mİş, -DI)-(y)DI]; -mİştIr*

Çoğunlukla kesin dışılık ve tereddüt durumlarının izahında kullanılan *kim bilir* sözü tahmin bildirmek için *-Ar/-Ir; -mİştIr* ekini gerektirmektedir.

- a. *Biraz daha dursak kim bilir bu oda ne hale gelir(di)/gelecek(ti), gelmiş(ti), geldi(ydi).*
- b. *Kim bilir kimler gelmiş kimler geçmiştir bu sokaktan.*

2.8. *yoksa/acaba ...mI*

Bir önermede sıralanmış tüm olasılıklar aynı zamanda birer tahmin ifadesi olabilmektedir. Kesinliği ve gerçekliği henüz bilinmeyen ve öyle olduğu kabul edilen durumlar *yoksa* ve *mI* ekinin bir arada kullanımıyla anlatılabilir. *Yoksa* biçimbirimi tahminin yanı sıra konuşurun bir durum veya olayla ilgili şüphesini de yansıtmakla görevlidir. Söz konusu tahmin ve şüphe konuşurun önceden sahip olduğu görsel veya işitsel türden bir delille desteklenmektedir.

- a. *Yoksa evdekiler erken geleceğini bilemedi mi?*
- b. *Yüzü solgun görünüyor, hasta mı yoksa?*

Tek başlarına da tahmin anlatımı için yeterli olan *acaba* birimi ve *mI* eki birlikte kullanıldıklarında tahmin anlamını kuvvetlendirmektedir. Aynı zamanda bir şüphe kipliği olan bu birlik, birbirlerinin eşdizimlisi olarak dolaylı olasılık temelli bilgi kipinin sık kullanılan işaretleyicileri arasında görülmektedir.

- c. *Acaba bizimki aklını mı kaçırdı?*
- d. *Çok mu ayıp ettim acaba?*
- e. *Tatile çıkmak seni daha mı mutlu ederdi acaba?*

2.9. *(-mİş) olacağını/olabileceğini düşün-*

Düşün- fiilinin tahmin anlamı verebilmesi için ihtiyaç duyduğu başka biçimbirimler de bulunmaktadır. Kendisinden önce *-AcAk* ekini almış bir *ol-* fiili ve ondan önce de *-mİş* ekini isteyen *düşün-* fiili, oluşturduğu bu birlikle konuşurun yorumunu içeren bir tahmin cümlesini sağlamaktadır. *-mİş olacağını düşün-* yapısı ile işaretlenen cümlelerde tahmin kipinin yanı sıra gereklilik ve öznel zorunluluk anlamı da görülmektedir.

- a. *En kısa zamanda doktoru yoklamaya gitmenin doğru olacağını düşündü.*
- b. *Korkarak, her şeyin aklından silinmiş olabileceğini düşündü.*

2.10. böylece ...-AcAk

Böylece biçimbirimi çıkarım cümlelerinde kullanılan kipliklerden biri olmasına rağmen gelecek zamana atıfta bulunan -AcAk ekinin eşdizimlisi olarak görüldüğünde tahmin bildirmektedir.

- Söylediklerini yapacak ve böylece sana daha çok hak verecek.*
- Böylece çekilen tüm çileler bitecek.*

2.11. bence/bizce, bana göre, kanımca/kanımızca ...-Abil-, -AcAk, -Ar/-Ir, -mİş

Bence/bizce, bana göre, kanımca/kanımızca ifadeleri konuşurun öznel yorumunu işaretleyen kipliklerdendir. Söz konusu yapılarla birlikte tahmin anlamı için cümlede mutlaka -Abil-, -AcAk, -Ar/-Ir, -mİş eklerinden biri bulunmak zorundadır. Konuşur açısından bir durum veya olayın değerlendirmesi yapılırken kullanılan bu birlik doğrudan konuşurun tahminini yansıtmaktadır.

- Bence kardeşi on beş yaşında olabilir.*
- Bizce en büyük felaket kitapları yırtman olmuş.*
- Bana göre aldığın malzemeler işine yaramayacak.*
- Kanımca haftaya da kar yağar.*

2.12. demek/öyleyse/anlaşılan ...-AcAk/-Dir

Çıkarım kipinin işaretleyicilerin biri olan *demek, böyleyse, anlaşılın* ifadeleri bağlamsal çerçevede tahmin anlamını da bildirmektedir. Bu kelimelere cümlede her zaman -AcAk ve -Dir ekleri de eşlik etmektedir. Bu eşdizimlilik sayesinde konuşurun kuvvetli tahmin anlatımı gerçekleşmiş olmaktadır. Söz konusu anlamın temelinde ise bir önceki cümlede yer alan bilgi yatmaktadır. Konuşurun daha önce vermiş olduğu bilgi, tahmin anlatımının gerçekleştiği son cümle için zemin hazırlamaktadır.

- Beni sevmiş, demek dost olacağız.*
- Öyleyse o başarılı bir öğretmendir.*
- Anlaşılan sorunlar bir an önce halledilecek.*

2.13. (eğer) ...-sA(-yDI) ...muhakkak (ki), büyük ihtimalle, belki, herhalde, mutlaka ...-Ar(-DI)

Eğer'li cümleler mutlaka -sA ekini istemektedir. -sA eki, temelde şart anlamı bildiren cümlelerde *eğer* biçimbiriminin istemsel eşdizimlisi olarak görev yapmaktadır. Bununla birlikte *eğer ...-sA* birliği, cümlede tahmin anlamı bildirecekse başka kipliklere de ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu kipsel anlam, *muhakkak (ki), büyük ihtimalle, belki, herhalde, mutlaka ...-Ar(-DI)* türünden başka bir birlikle tamamlanmaktadır. Genel olarak geçmiş bir durum veya olaya ya da öyle olduğu farz edilen bir olayın sonucuna yönelik bir tahmin söz konusudur.

a. **Eğer** sakın bir hayata kavuşmuşsa **muhakkak/mutlaka** bunun için bir şeyler yapmıştır.

b. **Eğer** elindeki taşların hepsi değerli olsaydı **büyük ihtimalle** bir daha çalışmana hiç gerek kalmazdı.

c. **Eğer** bana güvenirsen **belki/herhalde** bu işi de birlikte yaparız.

2.14. **umarım/inşallah ...-mİştIr**

Yükümlülük kipinin alt kategorileri arasında görülen istek ve beklenti anlamlarını karşılayan kipliklerden olan *umarım* biçimbirimi, kimi zaman tahmin anlatımlarında da kullanılmaktadır. *Umarım* biçimbiriminin tahmin anlamını üstlendiği cümlelerde *-mİştIr* birleşik yapısının devreye girerek söz dizimine dâhil olduğu görülmektedir. Konuşur, *umarım ...-mİştIr* birliği ile beklentiye dayanan bir tahmin cümlesi üretebilmektedir.

a. **Umarım/inşallah** söylediklerini kulakların işitmiştir.

b. **Umarım/inşallah** zamanında buluşmaya gitmişsindir.

2.15. **tabii ...-(mİş)tIr**

Konuşurun bir olay ya da durumla ilgili yüksek olasılıklı yorumunu ve tahminini içeren cümlelerde kullanacağı kipliklerden biri de *tabii* biçimbirimidir. *Tabii* biçimbirimine cümlede tahmin anlamını işaretlemek üzere *-(mİş)tIr* eki eşlik etmektedir. Bu yapı sayesinde konuşur tahmin önermesini bir adım öte taşıyarak kesinliğinden neredeyse emin olduğu bir duruma atıfta bulunmaktadır. Söz konusu kuvvetli olasılıkta *tabii* biçimbiriminin etkisi daha büyüktür ancak bu yakın olasılık anlamını cümlede *-(mİş)tIr* eki tamamlamaktadır.

a. Söylediklerine bakılırsa, çocuklarını çok özlemiştir **tabii**.

b. **Tabii**, geleceğimi duymuştur.

2.16. **nasılsa ...-AcAk**

Tahmin kipi işaretleyicileri arasında yer alan fakat diğer kipliklere oranla daha az kullanılan *nasılsa* biçimbirimi, bu anlamı *-AcAk* eki ile sağlayabilmektedir. *-AcAk*'lı kimi cümlelerin olumsuz kullanımları da tahmin anlamını vermektedir. *Nasılsa ...-mAyAcAk/-AcAk (değil)* birliğini kullanan konuşur, kesinliğinden neredeyse emin olduğu ancak herhangi bir delile sahip olmadığı için kesin hükme varamadığı cümlesini işaretlemektedir.

a. **Nasılsa** duyduklarına er geç inanacak.

b. Biliyorum, **nasılsa** söylediklerimi yapacak/yapmayacak.

c. **Nasılsa** durduk yere şarkı söyleyecek değilsin.

2.17. **yakında/şimdi/bu gidişle ...-Ar/-Ir, -AcAk**

Geleceğe yönelik olarak tahmin anlatımlarında tercih edilen biçimbirimler arasında *yakında/şimdi/bu gidişle* zarfları görülmektedir. Bu zarfları alan cümlelerin yüklemine *-Ar/-Ir, -AcAk* eki almış fiiller yer almaktadır.

- a. *Yakında tüm foyası ortaya çıkar.*
- b. *Gözlerinin içine bakmadım ya, şimdi onu sevmediğimi düşünür.*
- c. *Bu gidişle enflasyon tepelere tırmanacak.*

2.18. kalıbını bas- ...-Dir, -AcAk, -mİştIr

Tek başına bir biçimbirim tahmin anlatımında kullanıldığı örneklerin yanı sıra deyim olarak görülen birleşik yapılar da bu kip alanını kodlamaktadır. Birleşik yapılardan olan deyimler içinde tahmin kipliklerinden kabul edilen *kalıbını bas-* fiili de görev yapmaktadır. *Kalıbı bas-* yapısı cümlede mutlaka *-Dir, -AcAk, -mİştIr* eklerinden birini gerektirmektedir. Bu şekliyle birlik, konuşurun kesinliğinden emin olduğu, kuvvetli tahminini yansıtmaktadır.

- a. *Kalıbını basarım, yarışmayı kazanmak için deli gibi yemek yapıyordur.*
- b. *Kalıbını basarım, o deli ihtiyar sabaha çıkamayacak.*
- c. *Kalıbını basarım, çoktan buluşma yerine gelmiştir.*

2.19. (sakın/yoksa) ...-AcAk, -mİş, -yor olmasın

Konuşurun endişe ve şüpheyile karışık tahminini yansıtan cümlelerde *sakın* biçimbirimi sıkça kullanılmaktadır. Bu biçimbirime cümlede *-AcAk, -mİş, -yor olmasın* birliği eşlik etmektedir. Konuşurun öyle olduğunu tahmin ettiği, görüşlerini öyle olduğu yönünde beyan ettiği açıklamalarında yer almaktadır. Emir kip alanı içinde de görülen bu birlik bağlama göre işlev kazanmaktadır.

- a. *Karlar erimeye başladı. (Sakın/yoksa) çığ düşecek olmasın.*
- b. *Üzgün üzgün camdan dışarı bakıyor. Sakın/yoksa aklına yine birileri giriyor olmasın.*
- c. *Sakın/yoksa fazla diye senin kullanmadıklarını depoya kaldırmış olmasın.*

Sonuç

Türkçede bilgisel kip alanı içinde yer alan dolaylı olasılık temelli kiplerden tahmin kipinin çok sayıda işaretleyicisi olan kiplikler varlığını göstermektedir. Tahmin kiplikleri kimi zaman bu anlam alanını belirtme konusunda yetersiz kalmakta ve cümlede başka biçimbirimlerle iş birliği yapmaktadır.

Biçimbirimlerin kullanım sıklığı ve anlamsal birlikteliği olarak tanımlanabilecek olan *eşdizimlilik* kavramına göre kiplikler başka kipsel birimleri de birlikte kullanılma eğilimde olabilmektedir. Tek başına anlam ifade etme aracı olarak yeterli olmayan söz konusu bu birimler bazen bağımlı bazen de bağımsız biçimbirimlerle ortaklık kurmaktadır. Konuşurun bir durum ya da olay karşısındaki tahmine dayalı yorumunu içeren cümlelerde de bağımsız biçimbirim olan sözlüksel birimlerin/kelimelerin bahsi geçen anlam alanını kodlamak üzere başka biçimbirimleri istediği görülmektedir. *İstemsel eşdizimlilik* olarak adlandırılacak bu

durum tahmin kiplikleri söz konusu olduğunda oldukça sık karşılaşılan bir durumu gözler önüne sermektedir.

Birlikte kullanıldıklarında tahmin kipi alanını işaretleyen farklı kiplik birlikleri başka anlam alanlarını da beraberinde getirmektedir. Tahminin yanı sıra yakın ve uzak olasılık, çıkarım, şüphe, merak, tereddüt, delile dayalılık gibi kipsel alanlar da söz konusu kiplik birlikleri ile gösterilebilmektedir.

Kaynaklar

- BENZER, A. (2008). *Füilde Zaman, Görünüş, Kip ve Kiplik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- BOLAND, J. H. G. (2006). *Aspect, Tense and Modality: Theory, Typology, Acquisition*. 1. The Institutional Repository of the University of Amsterdam.
- BOYE, K. (2010). Semantic Maps and the Identification of Cross-Linguistic Generic Categories: Evidentiality and its Relation to Epistemic Modality. *Linguistic Discovery*, 8(1), 4-22.
- BUTLER, J. (2003). A Minimalist Treatment of Modality. *Lingua*, 113, 967-996.
- BYBEE, J. ve FLEİSCHMAN, S. (1995). *Modality in Grammar and Discourse*. USA: John Benjamins Publishing Company.
- ÇETİNKAYA, B. (2009). Eşdizimli Sözlükler. *Turkish Studies*, 4(4), 196-206.
- DEMİREKİN, M. ve EVAT, Y. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Kelime ve Kelime Grupları Düzeyinde Eşdeğerlik Sorunları. *Türkçe Eğitiminde Kuramsal ve Uygulamalı Çalışmalar*, (Yay. Haz. Kamil İşler, Gökhan Çetinkaya, Tuğba Çelik, Sercan Demirgüneş, Tuğçe Daşöz, Yusuf Gençler), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- DOĞAN, N. (2015). Türkçe Sözlük'te Fiilisel Eşdizimlilik. *Gazi Türkiyat*, 17, 67-84.
- EKEN, N. T. (2016). Eşdizimlerin Saptanmasına ve Betimlenmesine Yönelik Kuram ve Yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(33), 28-47.
- FERNÁNDEZ, R. F., PRAHLAD, S. R. R., RUBTSOVA, E. ve SABITOV, O. (2009). Collocations in the vocabulary English teaching as a foreign language. *Acimed*, 19(6), 1-6.
- FIRTH, J. R. (1957). Modes of Meaning. *Papers in Linguistics 1934-1951*, 190-215. Newyork: London-Oxford University Press.
- FIRTH, J. R. (1968). A Synopsis of Linguistic Theory, 1930-1955. *Selected papers of J. R. Firth 1952-1959*. (Ed. F. R. Palmer). 168-205. Bloomington: Indiana University Press.
- GHAZALI, F. A. (2006). Collocations and Word-Combinations in English: Considerations, Classifications, and Pedagogic Implications. *The Centre for English Language Studies (CELS)*, 1-19. The University of Birmingham.
- GITSAKI, C. (1996). *The Development of ESL Collocational Knowledge*. The Center for Language Teaching and Research at the University of Queensland, A thesis submitted for Ph.D.
- GÜNAY, D. (2001). Göstergibilimsel Çözümlemede Kiplikler Kuramı ve Özne: Eylemi Gerçekleştirici Öznenin Kimliği ve Gücü. *Dil Dergisi*, 99, 27-53.
- HAAN, d. F. (2006). Typological Approaches to Modality. *The Expression of Modality*, (ed. William Frawley), Berlin: Mouton de Gruyter.

- HİRİK, S. (2014). *Türkiye Türkçesinde Bilgi Kiplikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- HOYE, L. (1997). *Adverbs and Modality in English*. London and New York: Longman.
- İMER, K., KOCAMAN, A. ve ÖZSOY S. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- JOHANSON, L. (2009). *Modals in Turkic, Modals in the Languages of Europe: Reference Work*, 487-510. (Ed. B. Hansen, F. d. Haan). Berlin: Mouton de Gruyter.
- KIEFER, F. (2009). *Modality, Grammar, Meaning and Pragmatics*. (ed. F. Brisard, J. O. Östman, J. Verschueren), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- KILIÇ, F. (2004). *Kırgız Türkçesinde Bilgi Kipliği: Delile Dayananların Diğer Bilgi Kiplikleriyle İlişkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- KUMANLI, M. S. (2016). Türkçe Sözlük'te Eşdizimliliklerin Gösterilişi. *Gazi Türkiyat*, 18, 195-204.
- LEŚNIEWSKA, J. (2006). Collocations and Second Language Use. *Studia Linguistica*, 123, 95-105.
- LOGAR, N., GANTAR, P. ve KOSEM, I. (2014). Collocations and Examples of Use: A Lexical-Semantic Approach to Terminology. *Slovenščina 2.0*, 2(1), 41-61.
- MARTYŃSKA, M. (2004). Do English language learners know collocations?. *Investigationes Linguisticae*, XI, 1-12, Poznań.
- MORANTE, R. ve SPORLEDER, C. (2012). Modality and Negation: An Introduction to the Special Issue. *Computational Linguistic*, 38(2), 223-260.
- NAUZE, F. D. (2008). *Modality in Typological Perspective*. Print Partners Ipskamp. Enschede, ILLC Dissertation Series DS-2008-08.
- NESSELHAUF, N. (2005). *Collocation in a learner corpus*. Philadelphia. USA: John Benjamin Publishing Co.
- NORDSTROM, J. (2010). *Modality and Subordinators*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- NUYTS, J. (2006). Modality: Overview and Linguistic Issues. *The Expression of Modality*, (ed. W. Frawley), Berlin: Mouton de Gruyter.
- ÖRDEM, E. (2013). Yabancılara Türkçe Öğretiminde Leksikal Yaklaşım: Bir Eşdizimlilik Çalışması Modeli, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı*, 6(11), 905-931.
- PALMER, F. R. (2001). *Mood and Modality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PAPAFRAGOU, A. (2000). *Modality: Issues in the Semantics-Pragmatics Interface*. New York: Elsevier.
- SWEETSER, E. E. (1990). *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- van GIJIN, R. ve GIPPER, S. (2009). Irrealis in Yurakare and Other Languages: On The Cross-Linguistic Consistency of An Elusive Category. *Cross-Linguistic Semantics of Tense, Aspect and Modality*, (ed. L. Hogeweg, H. de Hoop, A. Malchukov), Amsterdam/Philadelphia: John Benjamin Publishing Company.
- VARDAR, B. (1980). *Dilbilim ve Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- von WRIGHT ve GEORGE, H. (1951). *An Essay in Modal Logic*, North-Holland Publishing Company, Amsterdam.